

ПРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА ОСНОВНІ ІДЕЇ НОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ БАЗОВОЇ ПРОГРАМИ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Заплатинський В.М.

поч. проф., к. с.-г. н. доцент,

Національний університет фізичного виховання і спорту України;

Академія безпеки та основ здоров'я

м. Київ

Освіта з загальних питань безпеки в Україні переживає час невизначеності. Після скасування постанови Кабінету Міністрів України від 30.05.2014 р № 590-р. [1] спільного наказу Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду № 969/922/216 від 21.10.2010 р. [2] педагогічне співтовариство України залишилося без документів Міністерства освіти і науки які регламентують викладання дисциплін із загальних і спеціальних питань безпеки у вищих навчальних закладах: «безпека життєдіяльності», «основи охорони праці», «охорона праці в галузі», «цивільний захист». Скасування наказу № 969/922/216 фактично скасувала дію четвертої типової програми з безпеки життєдіяльності (БЖД) [3].

Погіршило ситуацію розформування у вересні 2015 року системи науково-методичних комісій Науково-методичної Ради МОН України. Відповідно, разом з іншими комісіями, припинила свою діяльність науково-методична комісія (1702) з цивільної безпеки захисту Міністерства, яка складалась з президії (14 осіб), підкомісії з цивільного захисту 170201 (18 осіб), секції безпеки життєдіяльності (16 осіб), підкомісії з охорони праці (17 осіб), підкомісії з пожежної безпеки 170203 (11 осіб) [9]. Загальна кількість членів НМК з цивільної безпеки, з урахуванням того факту, що деякі члени НМК були членами президії та однієї з підкомісій або секції, становила 70 осіб. В цілому науково-методична комісія з цивільної безпеки з моменту її створення

зробило небагато для розвитку освіти із загальних питань безпеки у вищій школі України, хоча слід зазначити, що окремі підкомісії працювали досить непогано. Той факт, що наказ № 969/922/216 «протримався» всього 3,5 роки, а нові змістові модулі ГСВО з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту так і не були створені свідчить, про суттєві прорахунки у організації та персональному складі даної НМК.

З огляду на неефективну роботу багатьох НМК Міністерство освіти і науки України у вересні 2015 року розпочало їх реорганізацію. Відповідно до наказу МОН України від 26 січня 2016 року № 53 «Про оголошення конкурсного відбору членів науково-методичних комісій (підкомісій) сектору вищої освіти Науково-методичної ради МОН України» в Україні буде створено систему з 14 науково-методичних комісій, у яких передбачено 5 осіб в підкомісії 261 з пожежної безпеки, 5 осіб у підкомісії 263 з цивільної безпеки та 1 (можливо 2 особи) у підкомісії 015-6 професійна освіта. Отже, всього 11 осіб. Початок роботи нових НМК слід очікувати лише наприкінці 2015-2016 навчального року, а очікувати нові Галузеві стандарти вищої освіти з новими змістовими модулями слід ще пізніше.

Крім цього, згідно з новим українському Закону «Про вищу освіту» [4] створення програм дисциплін - прерогатива вищого навчального закладу, а підставою для створення програми конкретної дисципліни служить комплекс компетенцій, викладений в Державному стандарті вищої освіти (ГСВО) відповідної спеціальності. Аналіз показав, що в діючих сьогодні різних стандартах, компетенції з питань безпеки написані по-різному, а деякі стандарти, не містять цих компетенцій. Відсутність компетенцій з безпеки в Галузевих стандартах вищої освіти суперечить низці положень законодавчих та нормативних актів України, зокрема положень глави 10 Кодексу цивільного захисту України [5]. Тому, у конкретного викладача ВНЗ виникають об'єктивні складності при створенні навчальної та робочої навчальної програм.

Необхідність написання нової базової всеукраїнської програми по БЖД була викликана не тільки критичною ситуацією, яка склалася в галузі загальної

освіти з питань безпеки, а й істотними недоліками в четвертій програмі, які детально розглядалися в ряді статей, зокрема «Тенденції розвитку освіти з безпеки життєдіяльності на основі порівняльного аналізу всеукраїнських типових навчальних програм для вищої школи» [6] та інших [7].

Базова всеукраїнська програма по БЖД, створена міжнародним колективом під загальним керівництвом автора цієї статті, дозволяє вирішити питання перехідного періоду, так як містить базові компетенції студентів, які повинні міститися в стандартах вищої освіти, а також є, свого роду основою і підказкою для створення вузівських програм.

Під час написання даної програми були реалізовані нові ідеї, а також закладені нові принципи, які були винесені на розгляд науково-педагогічної громадськості [8]. У програмі немає жорсткої кількості часу на вивчення дисципліни. Час на вивчення дисципліни БЖД може і має відрізнитись у студентів різних спеціальностей, а також залежати від рівня поточних загроз в даному регіоні. Мінімальна рекомендована в програмі час становить 45 годин, яке може бути збільшено до 60 і навіть 90 годин в залежності від низки факторів.

Програма містить інваріантну (обов'язкову) частину, яка є основою дисципліни безпека життєдіяльності. Ця частина містить відносно невелику кількість питань, від 2 до 4 в залежності від конкретної теми. Значно більше запитань міститься в варіативній тематиці, яка в свою чергу містить три блоки питань: загальні питання, професійні питання та регіональні питання. Кількість питань варіативної тематики, які будуть введені в конкретну навчальну та робочу навчальну програми з БЖД ВНЗ визначається безпосередньо викладачем. Причому, викладач може і повинен вносити в свою програму не тільки існуючі варіативні питання, але і формувати свої власні. Такий підхід дає можливість в повній мірі врахувати спеціальність студентів, регіональні особливості, а також оперативно вносити нову тематику.

В результаті, програма перетворюється з консервативного документа в основу, кістяк на якому будується власна програма ВНЗ. У програмі

розшифровується і пояснюється за допомогою яких тем можна сформувати необхідні компетенції студента з питань повсякденної безпеки. Викладач, при створенні своєї навчальної програми має право об'єднувати теми, змінювати кількість часу на їх навчання, самостійно визначати форми контролю та інші питання.

Особливістю нової програми з безпеки життєдіяльності є її велика, в порівнянні з попередніми, соціалізація. У програмі розширено блок соціальних небезпек і введена тематика, яка була відсутня в попередніх програмах, зокрема питання превенції, профілактики агресії та девіантної поведінки. Значно більше уваги приділено питанням протидії тероризму, екстремізму, расизму і т.д.

Традиційна тематика природних і техногенних небезпек викладена з урахуванням статистики і конкретних потреб людей. Увагу акцентовано на найбільш оптимальних алгоритмах дій в тій чи іншій ситуації.

Змін зазнав блок питань пов'язаний з виявленням та ідентифікацією небезпек і визначенням ризику. Поряд з інструментальними методами в програмі приділено значну увагу органолептичними методам виявлення небезпек, як найбільш важливим у повсякденному житті.

Нова базова всеукраїнська програма з безпеки життєдіяльності для студентів усіх спеціальностей містить інновації не тільки в змістовній частині, але є інноваційною за формою і принципам. Авторський колектив сподівається, що ця програма допоможе багатьом викладачам і внесе позитивні зміни в практику викладання безпеки життєдіяльності в Україні, а можливо за її межами.

Література

1. Розпорядження. Кабінет Міністрів України від 30 травня 2014 р. N 590-р. Про скасування наказу Міністерства освіти і науки, Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного комітету з промислової безпеки,

охорони праці та гірничого нагляду від 21 жовтня 2010 р. N 969/922/216.
Електронний ресурс: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR140590.html

2. Спільний наказ Міністра освіти і науки України, т.в.о. Міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Голови Держаного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду № 969 /922/216 від 21.10.2010 р. " Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України". // Типові навчальні програми нормативних дисциплін "Безпека життєдіяльності", Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі", "Цивільний захист". – К.: МОНСМ України, 2011. – С. 7-22

3. Запорожець О.І., Садковий В.П. Михайлюк В.О., Осипенко С.І., Бегун В.В., Войтенко В.В., Гладка Л.А., Дашковська О.В., Деревинський Д.М., Заплатинський В.М., та ін. Типова навчальна програма нормативної дисципліни "Безпека життєдіяльності" для вищих навчальних закладів.// Типові навчальні програми нормативних дисциплін "Безпека життєдіяльності", Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі", "Цивільний захист". – К.: МОНСМ України, 2011. – С. 7-22.

4. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. Електронний ресурс: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/>

5. Кодекс цивільного захисту України № 5403-IV від 02.10.2012. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. Електронний ресурс: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

6. Заплатинський В.М. Тенденції розвитку освіти з безпеки життєдіяльності на основі порівняльного аналізу всеукраїнських типових навчальних програм для вищої школи. // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди: збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький. 2011. Випуск 23. – С. 90-94.

7. Zaplatynskiy V. Сравнительный анализ непроизводственных рисков и содержания программы курса «безопасность жизнедеятельности» //Zborník príspevkov z medzinárodného vedeckého seminára „Riadenie bezpečnosti zložitých systémov“ 2013 (elektronická forma). Vydal: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Liptovský Mikuláš. 2013. – St. 484-496 ISBN: 978-80-8040-462-8

8. Заплатинський В.М. Методичні підходи до розробки типової всеукраїнської програми з безпеки життєдіяльності. // Природничі читання. Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини у сучасному суспільстві // Матеріали науково-практичних конференцій. За редакцією – проф. Бойчука Т.М., проф. Мельничука С.В., проф. Івашука О.І., доц. Товкача Ю.В., доц. Проняєва Д.В. – Чернівці: Медуніверситет, 2014. – С. 156-157.

9. Комісії з вищої освіти науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України: Довідник / За заг. ред. С.М. Ніколаєнка. — К.: Знання, 2008. — 484 с. ISBN 978-966-346-367-4